

németes kifejezés: *jemandem eine Freude machen*. Pedig, lám. olyan műremekben is olvashatjuk, aminő a Toldi; igaz, hogy rímiben: „Semmit se mondhatna s adhatna királya, | Ami Toldinak ily örömet csinálna“ (XII. 15.). Ne igyekezzünk hát minden németességet megvédeni, és ne derítsük ki mindegyikről sorban, hogy magyaros, mert utóbb még megesik, hogy germanizmusokból is — behozatalra szorulunk.

NAGY J. BÉLA.

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK.

Magyar nyelvemlékek a herceg Batthyány család körmendi levéltárában.¹

16.

Semyei Ferenc levele valószínűleg Batthyány Ferenchez.

1530. november 4.

Zolgalathomoth yrom es ajánlom the kegyelmednek, mynth en keghelmes wramnak: Wayzprauchar wramthol kerdezketthem mynden rendbelj dolog felewl: azth mongya hogh Sardalath Andrasth oth Auspurgba hatha es hogh ygven nagh kethsegek wagyon hozza merth ellewzer es fogwa wolth: meg walazth nekj kyal nem theth wolth es nem thwgya sem erthy hogh ha yo awagh gonoz walaza lezen: de az mynth bezedebewl erthem kethseg hogh yo walaza legyen: merth azth mongya hogh banya hogh ezebe nem ywthoth: hog Sbardalathoth kyal es az thanaleh nem zerethy: merth nem hattha wolna kegyelmednek wtheth el kyldenj: Kamaray Thamasth es oth Awspwrgba hatha: ewthes mongya hogh zolth az the kegyelmes dolgarol azth mongya hogh hzyz azth: hogh ew nekj yo walaza lezen az the kegyelmed dolga felewl: Az Rayk yo segethsegeth ygerthek wolna kyalnak neghwen ezer gyalogoth es thyz ezer fegweresth heth ezt-hendeig es mynd addyg myg zyksege wolna: de wgh hogh ha az hythen meg ygvenesewlhetthnek: ha nem kedeg: tha hath kethseg wagyon benne hogh semith agyonak: Chazar mynden ellensegewel meg bekelletth chak az hyth felewl ygvenesethne-nek meg: ozthan mynden dolog yolwolna: kyalne azzonth akarjak wolth adny az franczay kyal fyanak kynek chak thyzenwth ezt-hendeje wagyon: zerzyk wolth esmeg skoyczay kyalnak: zerzyk wolth esmeg frydryknek falezgnofnak hogh ky ha akartha wolna roma y kyrallya lehetheth wolna: de kyalne azzony egykhez sem akarth menny: yde magyar orzagba walo yewthe kethseg: ynkab hzyz azth hogh nyderlandthba megyen: hogh nem mynth yde yewue: merth margyth azonj az chazar hwga es az ew nenye byrya masth Nyderlandthoth ky ezeugh es masth halalan wagyon: ha therthenyk halala: tha hath ew fog oda meny: es ew fogya byrnja az orzagoth: Az erdedwy Pether dolga felewl emlekezthek wolta kyal elewth az pwlham Barathy es keryk wolth azon kyalralth hogh megh kegyelmezne nekj: kyal addyg walazth nem theth: hanem kynchtharthonak meg

¹ L. MNy. XXXVII, 200—6, 275—83.

lattha wolth hoch elewzer en welem azaz Wayzprocharwal zollyon es en thewlem meg erche mynden woltha kepen az erdewdy pether dolgath es chelekedethy: kyth en kynchtharthonak meg monthak: hoch Monjoro kerekbewl haborgathyak az ew felsege hyweyth: es hoch azthe kegylmed es az kynsperger jozagath onnan es azok dwithak es pwzthythothak: ez meg erthwen kyral semy walazth nem theth: de felw hoch az wthan addyg zolnak kyralnak hoch rea haythyak, es azon keru the keghelmedeth, hoch the keghelmed syessen vele az myth akarhok myelnu, mert nem thwgyathok az ydeyeth es napyath mykoron az kyral lewele el ywth hoch bekessege legyen erdewdy pethernek, kyralnak kedeg meg montha hoch zombathhelth az the kegylmed nepewel wetthe meg es hoch the keghelmed ygyen meg fogyathkozoth az fyzethethlensegnek myattha: es hoch the kegylmed nepeth thorth semyt rea kyral nem fyzeth kynchthartho es azth montha hoch chwdalkozyk raytha hoch mywel gyeyu the kegylmed az nep tharthast merth kyral fyzethesth nem thezen Azth mongya Wayzprochar wram hoch kyralnak kywalthkepen walo byzadalma wagyon the keghelmedbe es Kynspergebe: kyth byzonyal meg ertheth es meg thwdoth mynemew zolgalathoth theth the kegylmed az keth haz meg wethelebe zombathhel es kermend megh wetele: es azth megh hattha zemel zerenth Bayzprocharnak hoch walamykoron zykseseg lenne es mykoron akarna the kegylmethek az monyoro-kerek meg zallasara kernu nepeth es algwth: egyebeth benne ne mernenek thenny az regenthek, ha nem mynden segethsegeth es algwth agyonak: ebbe kedeg byzonyos hoch walamykorth the kegylmethek kerethy: leg othan meg adyag: merth ezth kyral ygyen erewsen megyrtha az regyentheknek: es yrth Wngonoth yanosnakis: de mykoron wngonothnak errewl yrna thy kegylmethek thohath azth mongya hoch azth hyyu ew, hoch az walazth thenne: hoch az regyenthek mykoron nek yrnak kez hozza: azthes meg zerezhetthy: de keru the keghelmedeth hoch the kegylmed ew nek yrnak mykoron Wngonothol es mel helyen zembe lezen: ew es leg othan oda menne es egywth mynd harman zembe lennethek es haznosb lenne: ew es yrth egh leweleth oda Wngonothnak keghelmed kylgye nek es ez felewl hoch zembe akarna wele lenny: ez war felewl zolth kyralnak: hoch kyral the kegylmednek yelesben es ewnek: egh nehany ezer forynthba kethne: kyre az walazth tetthe: hoch Thwzora halazthattha es harra es hoch ew meg yrna othan yde my akarathya: az mynth erthem Thwzothol ertheny akar: awagh Thwzo hyrenel kyl nem akarya thenny: Mozth ew oda nem meheth. Azth mongya merth kyral ados nek wagh keth ezer forynthal: es az regyentheknek hattha hoch mykoron pynzek lezen: hoch ewk adnak meg: mosth pynzek nynehen: ha nem azth monthak hoch mykoron lezen akoron oth legyen es meg agyak: ew oth Bechben egh emberth hagyoth es oth tharthya hoch mykoron az pynzth el hozak leg othan yde yew es ew nek meg mongya: ew chak egh orayg sem kesyk leg othan oda megyen Bechbe: merth ha zemel zerenth oth nem lenne egh pynzth sem adnanak nek: ez az oka meerth oda the kegylmedhez nem meheth: merth ha akar ywthna az ember

Bechbowl mýkron ew hon nem wolna tha hath any karth wallana mýnth any sýmma pýnz: Az Thewrek Balýnd dolgath mýnd az kethewnek meg mondam: azth mondak es azth ýzenek the kegyelmednek hogh kezek el menný zemelek zerenth mýnd nepesthewl: chak ýrya meg the kegyelmed mýkron es mel napon el akar the kegyelmed ýndolný: azon helen thewb neperth kýldenek gýalogokerth azth monda Waýprochak wram hogh mennel kewesbeth oth zaz pwzkastr wýheth: chak the kegyelmethewl az ýndolasnak napýath kýwanyak meg thwdný: Az Barom felewl ýrth wala the kegyelmed az harmada felewl: mýnd pýnzen adak el az wraým: es azth mondak hogh ha the kegyelmed zolgalathýokba nem akarýa hayhaný: kezek the kegyelmedeth pýnzwel meg elegýthený: ygýen hýthwanok es aprok walanak: ým megtharthotham hathoth benne de ygýen aprok wagyon wagh harom ýnew azok es ygýen hýthwanok wagný nem ýok: ým ha thewbeth geýthethnek ozthan oda haythatthnam Wýwarra ýnen a mýnth esmerem az the kegyelmed zegen nepeth meg nem elegýthethý the kegyelmed: de azth myelle the kegyelmed hogh az fýzessý Barmoth haythassa el the kegyelmed es agýa nekýk ýobbath the keghelmed nem thalal raytha Az mýnemew foglýok ith wadnak az egýk az ký az zýwrkoth Monýorokerekbe kýldý wolth az Býnes: Az thewbýth nem esmerem hogh anyera walo Býnek wolna: ýnkab hath bochathnam el zeheneketh: mert ehwel es hýdegel es meg hálnak: most oda nem kýlthethem merth az menýe zekereth zerezethýwnk mýnd gabonaerth kýldetthýwk az hýthlen kabonayth kýkh Monýorokerekben wadnak azth hordathýwk: mýkron ýressegek lezen oda kýldem the keghelmednek ha the kegyelmed egýebeth benne nem akar. Akach Pal el mene: hýzem hogh oth wagyon the keghelmednel: az egh hazhelw nemesnepek rawassa felewl thanosagoth agyon the kegyelmed mýth thegýek: merth ew ýth nýnch egýeb kedeg olý az feld chýnyath nem thwgýa: wgýan mýnth ew: Az kýknek Adossa marathoth wolth kýsthof az mezarosnak es hal arosoknak naponkýnth ream fwthnak hogh meg fýzeseg nekýk: nem thwdom mýth thegýek: keghelmed thanosagoth agyon en nekem felewl: Eandem altissimus deus conservet feliciter ad vota. Datum Sabarie feria sexta ante festum beati Emerici ducis anno 1530. —

E. V. M. D.

Ladislaus Segnyei
servitor minimus etc.

Egy ív papíron, címzés hiányzik. Uo.

17.

Turzó Elek levele Batthyány Ferenchez.

1533. május 15.

Nemes wram es ýo Barathom, kezenethemnek wtanna etc. az tegnapy napon ýllien hýrt býzonnýal ýzenenek. hogh kegelmed es Banffý anthal es Zekel lucach az Derzffý leanyath Zechý ýsthwannak zerzettethék es mostan Kermende wýzýk az leanth hogh oth megh lassa Zechý ýsthwan es oth wegghet tezthek ez dologba, azt es montha Banffý anthal, hogh Dobrabol es kýnez

enghemet, az józagoth el foghlallya zechy ýstwannak, jó wram es Barathom megh emlekezzek k. mell nagh zokkal zolt ennékem k. ez dologrool, hogh soha en ellenem, en karomrha es bozzywsagra k. ezt nem mywely *¹ az en barathsagomath ezert megh nem wethy, ha en az k. zowaba es barathsagaba megh thalothkozom tehath emberen soha barathyatewl, annak aylethwan. soha nyaghjóob czalardsag nem eshethet, kýth en. k. mynd addyg nem hýzek mygh nem wegh lezen benne, azt es megh latthya anthal wr, hogh az en józagomath megh thwdom tewle jó modon oltalmaznom, azert kerlek wegged ýnkab barathsagomath, khý mindenha ýgaz wolt k. hogh nem mynth, meghwethnel tewled es legen k. most ennekewl, merth býzon ýsthen há enghem Soos ferench el arwl, az Zechy ýstwan az en athyáfýsagomath megh wethy, hogh az józagh, kyben wagyon, sem neký sem nekýnk nem lezen annyath thwdok az ew józaga dolgaban, hogh ýgh lezen Errewl kedyg k. walazt warok ezenel, hogh ne kethelkedhem k., merth ez dolgot nyłwan ýzenyk ennekem, kýrewl most ýrok.

Thowabba az Bathory ýghen kerth engemeth, hogh k. lenne egh fogoth embere ewneký. az pekrýual walo dolgaba, k. ewremest adny akhar kewltseget, a mynth athhath, Thelam ha k. megh mywely, az Bathyanj vrban dolga es weghez ýnkab menne, ýsten tarchon megh jó bekessegbe, Datum Semthen 15 maý etc. 1533

Turzo elek etc.

[Kívül címzés:] Naghsagos Bathyanj Ferenchnek ennekem jó wramnak es Barathomnak adassek.

Egy ív papíron, zárópecséttel. Uo.

18.

Batthyány Orbán levele Batthyány Ferenc vasvármegyei főispánhoz.

1533. június 22.

Zolgalatomath
ayanlom k. jó
wram es jó batiam.

Az bathyan dolgath en mast megh nem zerezhetem megh az en wram Gubernator megh nem jw. W kedyk nem kesyk hyggye megh ke: hogh ottan megh zerzem.

* az en dolgomra vsellyen kondoth k: merth ha en thudnam hogh k: myrath el mulneyek ne talantan en egyeb vttal megh zerezhettnem, de en inkább akarnam k: meg zolgalnom, hogh nem mynth masnak. Chyoda mely igen kesenek thechýk neheznek, hogh az k: leuelebewl halokatast erthek. *²

Gubernatorwl leuelem jwtha constantinapolbol, hogh az orzagoth eppen mynden el zagatas nekwl Janos kyrálnak az

¹ A * jelig terjedő részt ÖDÖNGŐ ABEL (TAKÁTS SÁNDOR) közölte MNy. VI, 449, a többit azonban előttünk ismeretlen okból nem tette közzé.

² A * * * jelek közti részt MNy. VI, 449 ÖDÖNGŐ ABEL már közölte, a levél többi részét azonban előttünk ismeretlen okból elmellőzte.

my k: wrunnak, zerzy chyazar w felsege. waryak chyak az Karól chyazar leueleth emberethys.

Kerem k: hogh az chyallowyth jozagath eretze meg k: merth en azt regen kyralthwl neky zerzettemmynden jo igas-saggal. Merth ha k: wteth banthany akarya benne abbol sok dolok tamad soha k: nem lezen. legyen k: egessegbe mynd angyommal egyetembe. Feyerwaroth 22 juniosnak 1533- eztebebe.

Vr(banus) bath(yani) (manu) propria

[Kívül címzés:] Magnifico domino Francisco de Batian comiti Castriferrei, domino fratri observandissimo.

Féliv papíron, kívül papírral fődött gyűrűs zárópecsét, a címer fölött V. B. betűkkel. Uo.

19.

Turzó Elek országbíró és kir. helytartó levele Batthyány Ferenc vasvármegyei főispánhoz.

1539. július 25.

Nemes vram. es tiztelendeo Baratom, Kezenetem vtan jól emlekezhetik k. minemew zo indult vala kegelmed kewzett es en keztem az papa dolgarol, mel dolgot k. ez veegbe hagiott uala, hogh Toot orzagba be menne es oit el veghezne az peenz dolgat, kit ez dologeert kellene fizetny, Acaram te kegelmednek ezt hyrre adnom, hogh kiral' eo felseghe, enghemet ez papa varaert valaztyg sollicital, Acarnaia hogh eg' resceiert lenné Vereskew ennekem. Az nyuel penig papa tewbbit eerne, azt ennekem More Lazlo penzel megfizetne, Errewl incab minden harmadnap jew hozsam kyraltul kewvet auagh leuel, De miért hogh elewzer te kegelmeddel indultam aruba, nem acarok semminemew mas dologhoz allanom, Annac ocaert keerem kegelmedet, hogh ne halogassa immar touabba ezt eddolgot, hanem ha ez acarattia, k. minden kesedelem nekewl, aggia meg nekem tudnom, ha az penznek zeryt tehetiy egh riuid napra auagh nem. Erreighen kerem k. hogh tiztan es nyluan meg aggia ertenem, hogh ha k. nem tezzik az meg ueetel, ne Botsassam el hyaba az Vrunkal ualo vasaromat. Touabba immar nyluan nagion Az Zetsy Istuan newezete, kinek kik legenek fundamentomy es ocaiy, hyzem hogh kegelmednel nyluabban vannak, mert k. oitan zouzedsagba vagion, De mit mongiak nem my vagwnk elsewk kyknek dolgoe kilemben tertent hog' nem veelték volna. Mindazaltal es ha mi gondot visselhetewnk rola: el nem halgattyok, Mastani idewben egeeb wysagot nem irhatunk k. hanem hogh, jewtt leuel vrunkhoz az keuetectewl kyk terek orzagban vannak, Azt nyluan iriak hogh az terek tsazarral az Bekeseeg meg vagion, de minemew condicoccal legen az nem iriak. Halasztottak az Condicoknak meg ielenteset akkorra micoron evnagok zewmbe leznek vrunkal, Azt nyluan mongiak hogh vtban vannak immar az keuetek, Azt es remenlyk hogh tizen ewted auagh huzad napra et kyn lennenek Ha mit accoron es eerthetewnk, (ha ke: et kewzel nem lenne) el nem titkollywk kegelmedtewl, Isten

tartsa meg k. bekeseegel, Posont kewlt ez leuel zent Jacab apastal napian: 1533.

Comes Alexius Thurzo
Judex curie et locumtenens regie maiestatis

[Kívül címzés:] Naghsagos Battianý Ferencz Vramnak Vasvarmegye Ispanyanak etc. Tyztelendew Vramnak es Baratomnak.

Félv papíron, gyűrűs zárópecséttel.

20.

Both György levele Batthyány Ferenc vasvármegyei főispánhoz.

1533. december 29.

Zolgalathom vtan magam ajanlasath jrom kegyelmednek mynth nemes vramnak es byzodalmas vramnak mygh Isten engemet es uilagban elthet mynd addiglan Thouaba az the kegyelmednek reyamualo nagy haragyat erthem De myndenes-tylfogua kenyergek kegyelmed tyle el ne uessen mynth illen segen megh nyomorodoth zolgoyat, merth lathom hogy en kegyelmednek semmyt nem zolgaltham jollehet tellyes syuel zolgaltam uolna ha myt thuttam uolna zolgalnom De ne nesze est kegyelmed hogy en kegyelmednek semyt nem zolgaltham, de thugya kegyelmed az en segen athyam zolgalt kegyelmedet es nesze azt kegyelmed Thouaba ne agya Isten ast hogy enys ollyat vetenek the kegyelmednek ellene ky volna, merth en mygh elek vagy veth kegyelmed el tyle vagy nem de mynd eltig zolgalny akarok kegyelmednek Thouaban izenthe uala kegyelmed az my emberynk által hogy en bynem volth volna hogy en Vyuarat nem variatam volna ha myth kegyelmed az en egy estendeýg ualo zolgalatomrul akart uolna myelný. byzonyaban en kegyelmedet akorth nem akaram buseythanom, merth theb byzodalman volt myndazonalthal the kegyelmedhes azert im kegyelmedhes fel kyldetthem egy zolgamat ha myuel kegyelmed meg zegel, meg akarom kegyelmednek zolgalnom mynt illen ideben meg nyomorodot zolgaýa kegyelmednek kenyergek thouaban te kegyelmed ruhamat se feleytheneýe el Byzon enmagam eremest menthem volna kegyelmedhes de felthem azon hogy ilyen megh vthalth zegen megh nyomorodoth zolgaýat eleýben sem hocyatnaýa the kegyelmed ezert nem merthem the kegyelmedhes mennem De mynd azon althal ne legyek el vettet kegyelmednek kenyergek mynth nemes es byzodalmas vramnak Lam az vr mendenható Isten egy fohaskodasaert embernek az y bynet kes megh bochyatni, Azert ha en ollyat vetettem volna hogy ky kegyelmednek ellene volna kyt soha nem gondoltham ne agya Isten gondolhatnom es ollyat kegyelmed ellen kenyergek kegyelmednek hogy kegyelmed meg bochyasa merth mygh en elek erek zolgaýa akarok kegyelmednek lenny Thouaban adoth kegyelmedhek ennekem, az egy esthende althal kes penst negwen harom forintoth vgý thudom es egy vegh postot felýnek mast alaya ualonak Valamýt thezen az thebyryl kegyelmed az bor arraban es ados assonyom ykegyelme valamýt thezen ykegyelme belel Thouaba my bathyammal egyethemben ajanlok zolgalatunkat kegyelmedheknek es az Vr myndenható Vrysten megh

tharcha mynd azzonyommal egyethemben kegýelmetheket. Es leuel adathot zentgyérgben AprosenteK nap vthan ualo hetfen 1533.

Botth gyérgh az the kegýelmed
zegeu zolgája

[KívuK címezés:] Magnífico domino Francisco de Bathyan etc. comitti comitatus Castrifferrey domino gracioso.

Egy ív papíron, gyúrús zárópecsét egy részével. Uo.

21.

Nádasdi Márton levele Batthyány Ferenchez.

1534. február 24.

Nagh saghos wram solgalathomnak wtanna ezen chodalog hogh soha nem emlekezel az en adomanyomra es solgalathomra hogh soha nem adaad az en adossaghomath kyrewl kegelmednek jeles lewele waghon de kerlek serelmes wram hogh adh megh merth ha megh nem adood nynech myth tenem hanem terwyennyel kel keresnem kegelmedeth erete ha kedýgh terwenkedem kegelmeghwel soha nem seredheth erete en es soha neem solgalathlak sywem serenth de nehez nekem megh es keghelmedthewl el jdegheuyewltheem az en adomanyomerth ez lewel. kewlth nadasdon senth mathyas napyan 1534. —

nadasdy marthon
keze yrasa

de kerlek megh es nemes
wram hogh ad megh az jstenerth
hogh solgalhasalak towaba es.

[KívuK címezés:] Ez lewel adassegh nagh saghos wramnak botthyaný ferenchnek az en wramnak.

Félív papíron, kívuK gyúrús zárópecséttel, a címerpajzs fölött N. M. betúkkal. Uo.

IVÁNYI BÉLA.

NÉPNYELV.

Sárréti tájszavak.

(Pocsaj Bihar m.)

ádámtorzsa *ádámtörzsa* (-át, -ák, -ája) fn. 'ádámcsutka'. Jó egy nagy ádámtörzsája van ennek a Vincinek.

átad ~ (-om, -od, aggya, aggyuk, aggyátok, aggyúk) ts. i. 'áttérít'. *Magyárnak atta (v. atta át) a gyerekeit. Göröккеleti-nek atta át a jányát. Sz. Atatta magát 'más vallásra tért, más nemzethez hasonult'.*

átnézet *átnizet* (-et, -ek, -ettye) fn. 'áttekintés, ismeret'. *Rígi embér vagyok, de még ojan átnizetet még nem séjtettem, mint ez a tanítóy úr felmutat.*